

Juryrapport

Johannes Cornelis Ruigrok Prijs 2020 – Rechtswetenschappen

Dit jaar stond de vierkoppige jury van de Ruigrok Prijs voor de zware opgave om uit maar liefst 27 inzendingen – een recordaantal – een winnaar aan te wijzen. De diversiteit aan thema's, vraagstellingen en methoden en de bijzonder hoge kwaliteit van veel van de genomineerde proefschriften maakten die keuze erg lastig. Veel proefschriften waren niet alleen rechtswetenschappelijk van groot belang, maar behandelden ook onderwerpen met een directe relevantie voor de huidige rechtspraktijk en maatschappij die gekenmerkt wordt door crises en vele uitdagingen op planetaire schaal.

Te midden van deze rijke oogst is na veel lezen, schiften en een pittige discussie in de jury uiteindelijk één proefschrift komen bovendrijven. Dit eigenzinnige proefschrift week op een aantal punten af van de meeste andere inzendingen. Ten eerste gaat het om een internationaal belangwekkend onderzoek dat niettemin in het Nederlands – en met veel liefde voor de Nederlandse taal – is geschreven. Je moet maar durven in een tijd waarin Engels de lingua franca van de universiteit is geworden en de druk op jonge onderzoekers om alleen nog in het Engels te publiceren zeer groot is. In de tweede plaats is het een rechtshistorisch werk, waarin de lezer wordt meegenomen naar de Romeinse keizertijd, om precies te zijn naar de regeerperiode van keizer Septimius Severus, van 193 tot 211 na Christus. Het belang van zo'n onderzoek voor de lezer van vandaag wordt in het boek zelf nergens toegelicht. Je moet het maar durven in een tijd waarin wetenschappers bij elke subsidieaanvraag de directe maatschappelijke relevantie van hun onderzoek uitgebreid moeten aantonen. Ten slotte bevat dit proefschrift weliswaar een buitengewoon heldere structuur en plan van behandeling, maar oogt de probleemstelling – op het eerste gezicht – best bescheiden. Op pagina 3 staat dat het “onderzoek beoogt om door middel van een historische en juridische analyse van de verslagen die uit de *Decreta* en de *Imperiales Sententiae* zijn overgeleverd een beeld te schetsen van de rechterlijke activiteiten van Septimius Severus, die traditioneel wordt beschouwd als een actieve wetgever met een grote interesse voor het recht.” Het gaat, kortom, om een onderzoek dat beoogt “een beeld te schetsen” van de rechterlijke activiteiten van een keizer van heel lang geleden. Je moet maar durven. Je moet het maar kunnen.

“Een beeld schetsen” is zonder meer een understatement. Elsemieke Daalder heeft met *De rechtspraakverzamelingen van Julius Paulus: recht en rechtvaardigheid in de rechterlijke uitspraken van keizer Septimius Severus* een internationaal baanbrekend proefschrift van een uitzonderlijk niveau afgeleverd dat de tand des tijds zal doorstaan. In hun aanbevelingsbrief aan de jury schrijven de promotoren, de Leidse rechtshistorici Willem Zwolve en Egbert Koops, dat Daalder met dit boek eigenlijk twee proefschriften ineen heeft geschreven. Dat klopt wel. Aan de ene kant bevat het proefschrift een ‘bijzonder deel’ dat is opgebouwd uit 37 gedetailleerde gevalstudies waarin de door de jurist Paulus verzamelde keizerlijke uitspraken worden gereconstrueerd, in context geplaatst en op prikkelende wijze besproken. Maar daaraan vooraf gaat nog een ‘algemeen deel’, waarin in vier kloeke hoofdstukken de

historische en institutionele achtergronden van de wetgevende en rechtsprekende activiteiten van keizer Severus worden behandeld.

Er is heel veel dat bewondering afdwingt in dit onderzoek van Daalder. Het ogenschijnlijk gemak waarmee zij allerlei disciplines samenbrengt – Romeins recht, in het bijzonder privaatrecht, geschiedwetenschappen, klassieke talen, filologie – om de overgeleverde tekstfragmenten tot leven te brengen en vanuit alle hoeken te kunnen analyseren en bekijken. De wijze waarop zij voortbouwt op het werk van anderen, steeds stappen verder zettend en tot andere inzichten komend. De 34 hoofdstukken waarin de uitspraken worden behandeld laten zich lezen als kleine detectives, het zijn stuk voor stuk voorbeelden van voorbeeldig, juridisch diepgravend, belangeloos onderzoek, waarin nieuwsgierigheid én discipline leidend zijn. Uit het algemeen deel blijkt onmiddellijk de grote deskundigheid en breedte van de auteur die niet alleen de primaire en secundaire bronnen op haar duimpje kent, maar ook het vermogen heeft om complexe zaken heel helder en aansprekend uiteen te zetten.

Niet relevant?

In haar boek *Not for Profit* uit 2016 brak de Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum een lans voor de schijnbaar nutteloze geesteswetenschappen. De kortzichtige focus op direct resultaat, maatschappelijk of economisch rendement – juist ook binnen de universitaire wereld – heeft ons vermogen om ons kritisch te verhouden tot machthebbers ondergraven, meent Nussbaum. Juist ogenschijnlijk belangeloze, kwalitatief hoogstaande wetenschap leert ons oog te hebben voor het afwijkende en marginale en traint ons in het omgaan met complexe mondiale problemen. Het verlies van deze competenties ondermijnt ook de democratie en de voorwaarden voor een fatsoenlijke samenleving, aldus Nussbaum. In 2012 verdedigde de natuurkundige Robbert Dijkgraaf in *Het nut van nutteloos onderzoek* al een vergelijkbare opvatting, toen hij de marginalisering van fundamenteel, vrij onderzoek aan Nederlandse universiteiten aan de kaak stelde.

Het nut van nutteloos onderzoek. Is er niet stiekem toch een actuele les te trekken uit Daalders bijzondere proefschrift? Een tijdloos thema dat als een rode draad door zowel het algemene als het bijzondere deel van dit boek loopt, betreft de relatie tussen de politieke machthebber – de keizer – en de rechtspraak. Een rechtvaardige en billijke rechtsbedeling straalt positief op het imago van de keizer af, en kan zijn legitimiteit en draagvlak onder de bevolking versterken, daar was Septimius Severus zich bijzonder van bewust. Afgaand op Daalders onderzoek blijkt de fascinerende bemoeienis van keizer Severus met de rechtspraak onder zijn bewind steeds te zijn ingegeven door het streven in de kwaliteit ervan te willen investeren. Dát is een uitkomst die sommige huidige politieke machthebbers die de rechtspraak slechts als kostenpost beschouwen of anderszins ondermijnen, zich wel zouden mogen aantrekken.

Hoe dat precies zij, het is voor de jury een bijzonder genoeg om, unaniem, aan het bestuur van de Ruigrok Stichting te adviseren om de Ruigrok Prijs 2020 toe te kennen aan Elsemieke Daalder voor haar dissertatie *De rechtspraakverzamelingen van Julius Paulus*. Wij wensen haar daarmee geluk en veel succes in het vervolg van haar wetenschappelijke carrière.

De jury van de Ruigrok Prijs 2020 bestond uit:

*Prof. mr. I. (Ivo) Giesen, hoogleraar aansprakelijkheidsrecht en burgerlijk procesrecht
Universiteit Utrecht*

*Prof. mr. M.S. (Marc) Groenhuijsen, hoogleraar straf(proces) recht en victimologie Tilburg
University*

*Prof. dr. R.A. (Rick) Lawson, hoogleraar Europese bescherming mensenrechten en oud-decaan
faculteit rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden*

*Prof. mr. W.J. (Wouter) Veraart, hoogleraar encyclopedie der rechtswetenschap en
rechtsfilosofie Vrije Universiteit*

De juryvergadering vond plaats op 26 maart 2020 (via Zoom) en werd voorgezeten door KHMW-directeur Prof. dr. H.J. Bennis. Naast de juryleden waren tevens aanwezig Prof. dr. R.B. Andeweg, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW en Drs. S. van Manen, secretaris (notulen).